

ŁOMŻYŃSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE im. WAGÓW

**POLSZCZYZNA MAZOWSZA
I PODLASIA**

**ŚLADAMI KOLBERGA I GLOGERA
PO ZIEMI ŁOMŻYŃSKIEJ**

ŁOMŻA 1997

Zespół redakcyjny:

BARBARA BARTNICKA
BARBARA FALIŃSKA
ANNA KOWALSKA
HENRYKA SĘDZIAK

Na okładce: exlibris autorstwa
ANTONIEGO J. GOŁĘBNIAKA

*Wydanie publikacji dofinansowane przez
Komitet Badań Naukowych w Warszawie*

ISBN 83-86175-70-2

Skład, druk i oprawa: PW Scan Com
Łomża, tel. 16-55-81
Nakład 300 egz.

SPIS TREŚCI

Henryka Sędziak, <i>Słowo wstępne</i>	3
---	---

Część I. Materiały z sesji językoznawczej zorganizowanej 1-2 grudnia 1995 roku

Barbara Falińska, <i>Ginące słowa i znaczenia w gwarach mazowiecko-podlaskich</i>	11
Barbara Bartnicka, <i>Władysław Matlakowski jako dialektolog</i>	19
Zofia Krasuska, <i>W hołdzie polskiej uczonej</i>	27
Anna Kowalska, <i>Z badań nad wschodniostowiańskimi wpływami słowotwórczymi w gwarach mazowiecko-podlaskich</i>	31
Dorota Rembiszewska, <i>O niektórych cechach fonetycznych i morfologicznych polskiej gwary Mielnika</i>	43
Irena Grabowiecka, <i>Czasowniki odnoszące się do głosu ptaków - badania w dorzeczu Bugu, Biebrzy i Narwi</i>	57
Maria Biolik, <i>Ekspresywa antroponimiczne w pieśniach ludowych z terenu Mazowsza i Podlasia</i>	69
Krystyna Szcześniak, <i>Cechy dialektalne w dziewiętnastowiecznych zapisach nazw miejscowości w Tece Toruńskiej Marcina Giersza</i>	81
Halina Satkiewicz, <i>Spółeczne wartościowanie regionalizmów</i>	87
Henryka Sędziak, <i>30 lat łomżyńskiego oddziału Towarzystwa Kultury Języka</i>	97

Część II. Materiały z sesji językoznawczej zorganizowanej 7-8 listopada 1997 roku

Barbara Falińska, <i>Nazwy kotów w świetle map OLA</i>	103
Barbara Bartnicka, <i>Parenteza w „Łomżyńskich tekstach gwarowych”</i>	111
Irena Maryniakowa, <i>Wybrane konstrukcje składniowe w polszczyźnie północno-wschodnich rubieży polski</i>	121
Henryka Sędziak, <i>Sposoby wyrażania orzeczeń w polszczyźnie mówionej (na materiale gwary łomżyńskiej)</i>	127
Irena Szczepankowska, <i>Z różnic między językiem potocznym a literackim XVIII wieku: składniowo-frazeologiczne wskaźniki tematu wypowiedzi</i>	135

Maria Biolik, <i>Frazeologizmy w tekstach stylizowanych na gwarę war- mińską (na podstawie felietonów S. Pięniężnego „Kuba spod War- temborka gada”)</i>	143
Elżbieta Awramiuk, <i>Niejednoznaczność wypowiedzi powstała w wyniku homonimii składniowej</i>	155
Małgorzata Frąckiewicz, <i>Czasowniki myślenia w polszczyźnie mówionej (na materiale gwary łomżyńskiej)</i>	163
Edyta Sikora, <i>Typy zdań złożonych w tekstach gwarowych</i>	171
Aneta Wojdecka, <i>Składnia wypowiedzeń pojedynczych w łomżyńskich tekstach gwarowych</i>	179
Natalia Szydłowska, <i>O niektórych archaizmach w języku mieszkańców gminy Radziłów</i>	189

NIEJEDNOZNACZNOŚĆ WYPOWIEDZI POWSTAŁA W WYNIKU HOMONIMII SKŁADNIOWEJ

1. Homonimia polega na wyrażaniu różnych znaczeń za pomocą identycznej formy językowej¹. O homonimii można mówić jedynie wtedy, gdy odróżnia się unilateralną i bilateralną reprezentację znaku językowego². Zjawisko homonimii, w szkole zwykle ograniczane do poziomu leksykalnego³, spotyka się we wszystkich podsystemach języka, choć z pewnością częściej dotyczy ono form fleksyjnych różnych leksemów niż fraz⁴. Najtrudniej odnaleźć w tekście zdania - homonimy, jednakże pojawiają się one w wypowiedziach. Przekonanie owo postaram się udowodnić poniżej.

Artykuł niniejszy omawia struktury składniowe, które dopuszczają dwojaką interpretację semantyczną. Nazywam je wypowiedziami homonimicznymi⁵. Pod tym pojęciem rozumiem zdania homonimiczne, reprezentowane przez ten sam ciąg znaków lub, innymi słowy, takie unilateralne jednostki typu zdaniowego, które po bilateralizacji otrzymują co najmniej dwie reprezentacje składniowe⁶. Celem niniejszych rozważań jest przedyskutowanie przykładów kilku typów wypowiedzi homonimicznych i udowodnienie, iż pojawiają się one w nieartystycznych⁷ tekstach współczesnej polszczyzny i negatywnie wpływają na ich komunikatywność. Materiału do obserwacji dostarczyły artykuły prasowe z białostockich gazet⁸ oraz prace pisemne uczniów szkoły średniej⁹. Analizie zostały poddane zdania poprawne i nieeliptyczne.

2. Zacznę od przytoczenia przykładu zdania homonimicznego:

/1/ *Banalne myśli podkreślały kunsztowne rymy.*

Niejednoznaczność wypowiedzenia /1/ spowodowana jest homonimią grup imiennych wchodzących w jego skład¹⁰. I tak rzeczowniki *myśli* oraz *rymy* mogą być interpretowane jako M lub B 1m. Konstytuowane przez owe rzeczowniki grupy imienne, np. *banalne myśli* (NP₁) oraz *kunsztowne rymy* (NP₂), w dalszym ciągu pozostają homonimiczne. Analiza syntaktyczna wypowiedzenia /1/ daje możliwość jego dwóch interpretacji (symbol VP oznacza frazę finitywną):

/1a/ NP₁ (acc, pl) VP NP₂ (nom, pl)

/1b/ NP₁ (nom, pl) VP NP₂ (acc, pl)¹¹.

Homonimia zdań spowodowana homonimicznością grup nominalnych

wchodzących w ich skład jest najbardziej wyrazistym typem wypowiedzeń homonimicznych. Zakres omawianego zjawiska wyznacza liczba homonimicznych form wyrazowych w paradygmatach grup imiennych¹².

W wypowiedziach uczniowskich homonimia zdań spowodowana homonimicnością grup nominalnych wchodzących w ich skład nie jest zjawiskiem częstym. Odnalazłam jedynie jeden wyrazisty przykład zdania z homonią omawianego typu:

/2/ *To dobrze, jeśli dzieci chwalą matki, gorzej, jeśli tego nie robią.*

Fraza *dzieci chwalą matki* zawiera dwie grupy nominalne (*dzieci, matki*), z których jedna nazywa wykonawcę czynności, a druga - jej obiekt. Odbiorca owego komunikatu nie może jednoznacznie określić schematu zdaniowego, gdyż każda z wymienionych grup imiennych może przez niego zostać zinterpretowana jako obiekt czynności lub jej agens.

Obserwacje stylu publicystyczno-dziennikarskiego prowadzą do wniosku, iż typ konstrukcji związanych z homonią grup imiennych jest w nim bardzo ekspansywny¹³. Oto dwa prasowe przykłady wypowiedzeń homonimicznych:

/3/ *Niespodziewane załamanie notowań na giełdzie pociągnęło za sobą pojawienie się spadków.* (GW)

/4/ *Natomiast Roda Kerkrade zwyciężyła Primorje Ajdovszczina.* (GW)

W wypowiedzeniu /3/ niejednoznaczność spowodowana jest homonią grup imiennych: *załamanie* oraz *pojawienie się* (por. /1a/ oraz /1b/). Zdaniu /4/ poświęcę trochę więcej uwagi, gdyż obrazuje ono problem związany z nazwami obcego pochodzenia, nie mającymi w odczuciu odbiorcy ustalonej charakterystyki gramatycznej.

Jeśli odbiorca wypowiedzenia /4/ nie posiada określonej wiedzy pozajęzykowej, pozwalającej mu na jednoznaczne ustalenie rodzaju rzeczowników konstytuujących w nim grupy nominalne, nie może określić, z jakim przypadkiem ma do czynienia. *Roda Kerkrade i Primorje Ajdovszczina* mogą oznaczać nazwy zespołów (drużyn) sportowych lub imiona i nazwiska zawodników. W tym drugim wypadku formę *Roda* (a także całą grupę *Roda Kerkrade*) zinterpretować można jako D lp. rzeczownika r. m. *Rod* lub też M lp. rzeczownika r. ż. Ponieważ grupę *Primorje Ajdovszczina* również zinterpretować można dwojako (M lp. *Primorje Ajdovszczina* lub D lp. rzeczownika r.m. *Primorje Ajdovszčin*), możliwe są dwie interpretacje:

/4a/ NP₁ (*nom, sg, f*) VP NP₂ (*gen, sg*)

/4b/ NP₁ (*gen, sg*) VP NP₂ (*nom, sg, f*)

Grupa imienna, zinterpretowana jako wykonawca czynności, scharakteryzowana została również przez kategorię rodzaju (rodzaj żeński - *f*), gdyż fraza werbalna *zwyciężyła* jednoznacznie na taką charakterystkę wskazuje.

Nadmienię, iż znacznie częściej podczas swoich obserwacji spotykałam się ze zdaniami, których schemat odpowiadałby punktom /1a/ i /1b/, jednak zdania te nie były homonimiczne. Dehomonimizacji sprzyjało zwykle znaczenie czasownika, jednoznacznie wskazującego na agensa. Oto dwa przykłady:

-15/ *Manifesty formułowały grupy, które następnie tworzyły własne pisma artystyczne.*

16/ *Pogotowia strajkowe anestezjologów ogłosiły wczoraj zakładowe organizacje związkowe.* (GWB)

We frazie *manifesty formułowały grupy* znajdują się dwie homonimiczne grupy imienne, jednakże znaczenie czasownika ogranicza interpretację do jednego wariantu:

15a/ NP₁ (acc, pl) VP NP₂ (nom, pl)

Podobne „zawężenie” interpretacji powoduje fraza werbalna *ogłosiły* w zdaniu 16/: dzięki niej wiadomo, iż wykonawcą czynności mogą być jedynie *zakładowe organizacje związkowe*.

Przejdę do omówienia kolejnego, również związanego z homonimicznością grupy imiennej, typu wypowiedzi homonimicznej.

3. Niejednoznaczność zdania 17/:

17/ *Pożyczył jej książkę.*

wynika z homonimii frazy nominalnej NP₁ *jej*. Można ją zinterpretować jako D lub C lp. r.ż. leksemu ON. Słowo *jej* może być przy bilateralizacji uznane za składnik grupy imiennej (*jej książkę*) lub grupy werbalnej (*pożyczył jej*). Strukturyzacje owego przykładu wyglądają więc w sposób następujący:

17a/ VP NP₁ (gen, sg) NP₂ (acc, sg)

17b/ VP NP₁ (dat, sg) NP₂ (acc, sg)

W zdaniu 17a/ składnik *jej* interpretowany jest jako element wyrażający stosunek przynależności przedmiotu, czyli składnik grupy nominalnej. W zdaniu 17b/ ten sam składnik staje się elementem akomodowanym przez predykat.¹⁴

Homonimiczność form fleksyjnych w obrębie grupy imiennej powoduje też niejednoznaczność zdań 18/ - 112/:

18/ *Wśród tematów poniedziałkowej sesji przewidziano prezentację hejnatu i fanfary Białegostoku.* (KP)

19/ *Stłuczkę huty przejmują za grosze albo za darmo.* (GW)

110/ *Zostawili ją w domu samotności na pożarcie.*

111/ *Ludzi zagnano do bydłęcych wagonów, wiozących ich do komór gazowych fabryk śmierci.*

112/ *Punkty za równoległe slalomy kończące z reguły sezony były wliczane tylko do klasyfikacji drużynowej.* (GW)

W zdaniu 18/ interpretacja słowa *fanfary* (D lp. lub M, B lm.) wpływa na strukturyzację frazy: *przewidziano prezentację hejnatu i fanfary*. Grupa imienna *fanfary* może zostać uznana za składnik grupy nominalnej wyższego rzędu (*hejnatu i fanfary*) lub za składnik grupy werbalnej (*przewidziano fanfary*). Wspomniane możliwości interpretacyjne wypowiedzenia 18/ obrazują poniższe strukturyzacje:

18a/ VP NP₁ (acc, sg) NP₂ (gen, sg) Con¹⁵ NP₃ (gen, sg)

18b/ VP NP₁ (acc, sg) NP₂ (gen, sg) Con NP₃ (acc, pl)

Podobnych możliwości dwójakiej interpretacji jednego z członów zdania dostarczają przykłady /9/ - /10/. Słowa *stłuczka* /9/ oraz *samotności* /10/ można uznać za człon grupy werbalnej (*przyjmują stłuczka, zostawili samotności*) lub nominalnej (*stłuczka huty, dom samotności*).

W wypowiedzeniach /11/ - /12/ źródło niejednoznaczności związane jest z przymiotnikiem: może on zostać uznany za składnik dwóch różnych grup imiennych: *komór gazowych* lub *gazowych fabryk* /11/ oraz *kończące punkty* lub *kończące slalomy* /12/.

Warto podkreślić, iż czynnikiem przyczyniającym się do niejednoznaczności zdań /8/ - /12/ jest szyk wyrazów. Wypowiedzenia te po niewielkiej korekcie szyku stają się zdaniami jednoznacznymi:

/9a/ *Huty przyjmują stłuczka za grosze lub za darmo.*

/10a/ *Zostawili ją w domu na pożarcie samotności.*

/11a/ *Ludzi zagnano do bydłeczych wagonów, wiozących ich do gazowych komór fabryk śmierci.*

4. Kolejny typ struktury homonimicznej związany jest z akomodacją międzyfrazową¹⁶ zaimków. W zdaniu /13/:

/13/ *Anna krzyczała do córki, bo mąż ją uderzył.*

zaimek *ją* ze zdania podrzędnego może być odniesiony do dwóch rzeczowników ze zdania nadrzędnego: wykonawcy czynności (*Anna*) oraz obiektu czynności (*córki*).

Przykładów możliwości dwójakich ustaleń akomodacji zaimków ze zdań podrzędnych dostarczają następujące wypowiedzenia homonimiczne:

/14/ *Stroop po wojnie często uznawał rację **współwięźnia** tylko dlatego, że to **jego** kraj wygrał wojnę.*

/15/ *Gombrowicz przedstawił **ucieczkę** człowieka od **formy** i jest **ona** bardzo aktualna i dziś.*

/16/ *Kilka lat trwała **budowa hali**, ale dzięki uporowi komitetu rodzicielskiego została **ona** oddana we władanie młodzieży. (KP)*

/17/ *Nie ma ucieczki od **schematu**: człowiek powoli poddaje się woli **ogółu** i pozostaje mu jedynie życie ze świadomością, że nigdy **go** nie pokona.*

/18/ *Nieszczęsna miłość i ból istnienia to **motywy** znane z **romansów**, choć nie były **one** tak nazywane.*

Zaimki: *jego* /14/, *ona* /15/ - /16/, *go* /17/ oraz *one* /18/ można poprawnie łączyć z dwoma różnymi składnikami zdania nadrzędnego (zostały one wyeksponowane tzw. tłustym drukiem).

5. Prezentowane do tej pory przykłady zdań niejednoznacznych związane były z możliwością dwójakiej interpretacji związków akomodacyjnych wewnątrzfrazowych i międzyfrazowych. Niejednoznaczność może być również spowodowana obecnością w zdaniu tzw. członów luźnych¹⁷.

Przy interpretacji zdania /19/:

/19/ *W sobotę napisany list wrzuciła do skrzynki.* (Saloni 1971)
pojawia się możliwość różnej segmentacji logicznej, czyli dwojakiej interpretacji związków liniowych (podstawowych ustaleń dotyczących szyku wyrazów w zdaniu). Przykładowo sens zdań /20/ - /22/ jest niejednoznaczny, gdyż niejednoznaczne jest odniesienie podkreślonych członów luźnych:

/20/ *Studenci lubili bardzo ekstrawaganckie stroje.*

/21/ *Dopiero wchodząca w dorosłość młodzież doświadczyła nienawiści.*

/22/ *Tam wyraźnie ludzkie czyny zostają zdominowane przez rzeczywistość.*

W wypowiedzeniu /20/ człon luźny może zostać przypisany frazie go poprzedzającej (*lubili bardzo*) lub też frazie następującej po nim (*bardzo ekstrawaganckie*). W przykładzie /21/ człon luźny *dopiero* odnieść można do jego najbliższego sąsiedztwa (*dopiero wchodząca*), a także do rzeczownika konstytuującego grupę nominalną (*dopiero młodzież*). W zdaniu /22/ człon luźny określać może dwa przymiotniki: *wyraźnie ludzkie* lub *wyraźnie zdominowane*.

Nie mniej kłopotu z ustaleniem porządku następujących po sobie wyrazów tekstowych niosą wypowiedzi prasowe:

/23/ *W trakcie śledztwa okazało się również, że oskarżony na terenie województwa gorzowskiego usiłował przekupić policjanta.* (GW)

/24/ *Tym razem Topczewski przy indywidualnej akcji ograł naszych obrońców i strzałem tuż przy słupku umieścił piłkę w bramce.* (GW)

/25/ *Według dyplomatów w Brukseli (składka) będzie początkowo bliższa 25 mln dolarów rocznie.* (KP)

/26/ *Wraz z rozpoczęciem sezonu dokarmiania zwierzyny łownej przy paśnikach pojawili się kłusownicy.* (KP).

Człony podkreślone w zdaniach /23/ - /26/ mogą zostać przy interpretacji przypisane grupie je poprzedzającej lub też grupie następującej po nich.

6. Jeszcze inny typ wypowiedzenia homonimicznego, związany ze specyficzną składnią rzeczowników odczasownikowych, reprezentuje zdanie /27/:

/27/ *Wezwanie nauczyciela poruszyło ich.*

Mechanizm powstawania niejednoznaczności zdań zawierających rzeczownik nazywający czynność wyjaśnię następująco: jeśli podstawą frazy werbalnej jest predykat dwuargumentowy, wówczas po nominalizacji w pozycji bezpośredniego podrzędnika może znaleźć się każdy z tych argumentów. Efekt nominalizacji można przedstawić obrazowo:

ktos (A) wezwał kogoś (B) - wezwanie kogoś (A czy B?)

Jednoznaczna grupa werbalna: *Nauczyciel wezwał rodziców* po przekształceniu w grupę nominalną: *wezwanie nauczyciela* staje się już niejednoznaczna i może oznaczać zarówno fakt, że nauczyciel został wezwany, jak i fakt, że nauczyciel kogoś wezwał.

Niejednoznaczności tego typu nie da się zobrazować np. drzewkiem składników bezpośrednich, gdyż jej źródło tkwi w specyficznej składni rzeczownika

nazywającego czynność. Ten rodzaj homonimii jest zjawiskiem pośrednim między homonimią jednostek zdaniowych a homonimią jednostek leksykalnych.

Podobnych możliwości dwójakiej interpretacji sematycznej dostarczają następujące zdania:

/28/ *Gdyby nie natychmiastowe zaalarmowanie Kazika, zginęliby wszyscy.* (Wróblewska 1979b)

/29/ *Nie podobało im się czytanie Redlińskiego.*

Przy strukturach zawierających rzeczowniki odczasownikowe warto wspomnieć też o błędach, które popełniają uczniowie, stosując tę strukturę. Oto dwa przykłady: jeden ze szkoły podstawowej /30/, a drugi ze szkoły średniej /31/:

/30/ *Po uporządkowaniu placu pani pozwoliła nam iść na lody.* (Wróblewska 1979b)

/31/ *Po przywiezieniu pociągu ludzi, główny bohater znajduje niewyobrażalne ilości zadeptanych noworodków.*

Zdania /30/ - /31/ są niejednoznaczne, gdyż nominalizacja zdań okolicznikowych czasu, w których zdania składowe mają różne podmioty, prowadzi do przypisania czynności wyrażonej rzeczownikiem wykonawcy czynności wyrażonej osobową formą czasownika¹⁸.

7. Zrozumienie zdania wiąże się ze zrozumieniem jego związków linearnych (szyk), strukturalnych i semantycznych oraz uświadomieniem sobie ich wzajemnych relacji.¹⁹ Analiza przykładów zdań niejednoznacznych z powodu ich struktury składniowej pozwala na wyodrębnienie kilku typów struktur, które dopuszczają dwójaką interpretację owych związków. Okazuje się, iż różne reprezentacje składniowe identycznych zdań unilateralnych spowodowane mogą być homonimią grupimiennych wchodzących w skład zdania, możliwością różnej segmentacji wypowiedzi przy ustalaniu związków liniowych oraz specyficzną składnią rzeczowników odczasownikowych.

Opis powyższy nie rości sobie praw do opisu kompletnego²⁰, jest jedynie sygnałem interesującego problemu teoretycznego i praktycznego. Aspekt praktyczny został w niniejszej pracy wyeksponowany poprzez dobór przykładów zdań homonimicznych, pochodzących z wypowiedzi nieartystycznych współczesnej polszczyzny.

Konstruktywnym wnioskiem z niniejszych rozważań niech pozostanie sugestia, aby zdania homonimiczne stały się elementem ćwiczeń językowych na różnych poziomach edukacji. Analiza przykładów zdań niejednoznacznych z powodu ich struktury składniowej pozwoli unikać wieloznaczności i z większą precyzją wyrażać myśli. Kolejnym etapem refleksji byłoby omawianie sposobów unikania tego typu wieloznaczności przez wskazania leksykalne (np. zaimki, przyimki), przekształcanie zdań czynnych w stronę bierną, wprowadzanie składni przyimkowej, a po rzeczownikach odczasownikowych - wprowadzanie wyrazów konotowanych przez owe rzeczowniki.

Bibliografia

- Andrejewicz 1983:** U. Andrejewicz, *Homonimia grup imiennych w zdaniach współczesnej polszczyzny*, „Polonica” IX, Wrocław, s. 115-134.
- Bartmiński 1973:** J. Bartmiński, *Czy język polski staje się językiem pozycyjnym?* „Język Polski” LIII, z. 2-3, s. 81-94.
- Derwojedowa 1996:** M. Derwojedowa, *Czy polszczyzna ma szyk swobodny?* „Poradnik Językowy” 1996, z. 5-6, s. 6-14.
- Mielczuk 1974:** J.A. Mielczuk, *Opyt teorii lingwistycznych modielej „smysl => tekst”*. Siemantika, sintaksis. Moskwa.
- Pawłowska 1992:** R. Pawłowska, *Lingwistyczna teoria nauki czytania*, Gdańsk.
- Saloni 1971:** Z. Saloni, *Błędy językowe w pracach pisemnych uczniów liceum ogólnokształcącego*, Warszawa.
- **1996a:** Z. Saloni, *Homonimia a hasła w słownikach polskich*, „Język Polski” LXXVI 4-5, s. 303-314.
- **1996b:** Z. Saloni, *Unilateralne i bilateralne podejście do znaków języka (naturalnego)*, [w:] *W świecie znaków. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Pelca*, Warszawa, s. 287-294.
- Saloni, Świdziński 1987:** Z. Saloni, M. Świdziński, *Składnia współczesnego języka polskiego*, Warszawa.
- Wells 1979:** R. Wells, *Składniki bezpośrednie*, [w:] *Językoznawstwo strukturalne* pod red. H. Kurkowskiej i A. Weinsberga, Warszawa.
- Wróblewska 1979a:** T. Wróblewska, *Konstrukcje z rzeczownikowymi nazwami czynności w języku uczniów*, „Polonistyka” 1979 z. 2, s. 112-117.
- **1979 b:** T. Wróblewska, *Błędne konstrukcje z rzeczownikowymi nazwami czynności w języku uczniów*, „Polonistyka” 1979 z. 3, s. 196-203.

Przypisy

- 1 Taką definicję podaje *Encyklopedia języka polskiego* pod red. S. Urbańczyka, Ossolineum, Wrocław - Warszawa - Kraków 1994.
- 2 Por. Saloni 1996a, s. 305-306.
- 3 Homonimy w szkole definiuje się jako dwa różne wyrazy, przypadkowo tylko identyczne w swym kształcie (■ Buttler, *Język i my. Podręcznik do języka polskiego dla kl. II szkół średnich*, WSiP, Warszawa 1988, s. 140). Obserwacje najczęstszych przykładów obrazujących homonimie, takich jak *bal* i *zamek*, prowadzą do wniosku, iż wyraz w tym ujęciu znaczy *leksem*.
- 4 Por. Mielczuk 1974, s. 46.
- 5 W literaturze językoznawczej brakuje ustalonej i ogólnie przyjętej terminologii na określenie wypowiedzi homonimicznych. Oto niektóre określenia, stosowanie do ich charakterystyki: *konstrukcje homonimiczne* (Wells 1979), *zdania-homonimy* (Saloni 1996b), *zdania homonimiczne* (Andrejewicz 1983).
- 6 Opieram się na zasadach formalnego opisu składniowego zawartego w pracy: Saloni, Świdziński 1987. Posługuję się również aparatem pojęciowym i terminologicznym stosowanym w tej pracy.

- 7 Epitet „nieartystyczny” jest w tych rozważaniach istotny, gdyż niejasna budowa składowa może być wykorzystywana świadomie do budowania efektu artystycznego (np. w poezji).
- 8 Posługiwać się będą następującymi skrótami: GW - Gazeta Współczesna, GwB - Gazeta w Białymstoku (lokalny dodatek do Gazety Wyborczej), KP - Kurier Podlaski.
- 9 Przykłady pochodzą z prac uczniów LO przy Uniwersytecie w Białymstoku. Nie będą one dodatkowo oznaczane.
- 10 Niejednoznaczność wypowiedzi wynikająca z homonimii grup imiennych ją tworzących była już przedmiotem opisu. Por. Andrejewicz 1983. Autorka wymienia warunki konieczne do wystąpienia homonimii owego typu.
- 11 Oczywista jest tendencja do odczytywania homonimicznych zdań omawianego typu jako konstrukcji o interpretacji zapisanej w punkcie /1b/ (por. Bartmiński 1973; Derwojedowa 1996), jednakże interpretacja /1a/ jest jak najbardziej prawdopodobna, a jej możliwość poświadczają chociażby przykłady z prasy (por. Bartmiński 1973).
- 12 Por. Andrejewicz 1983, s. 132.
- 13 Potwierdza się intuicja J. Bartmińskiego, który dowodził ekspansywności owych struktur ponad dwadzieścia lat temu. Por. Bartmiński 1973.
- 14 Bardzo ciekawe rozważania na temat niejasnej struktury predykatowo-argumentowej toczy R. Pawłowska w pracy poświęconej problemom czytania i rozumienia. Por. Pawłowska 1992, s. 59-61.
- 15 Con - spójnik.
- 16 Por. Saloni, Świdziński 1987, s. 198-203.
- 17 Por. Saloni, Świdziński 1987, s. 205.
- 18 Por. Wróblewska 1979b, s. 198.
- 19 Por. Saloni, Świdziński 1987, s. 18; Pawłowska 1992, s. 60.
- 20 Nie wszystkie typy struktur homonimicznych zostały tu wyodrębnione, gdyż nie taki był cel tego artykułu. M.in. pominęłam homonimie grup współrzędnych (opisywaną w pracy: Saloni, Świdziński 1987, s. 266-268), gdyż nie znalazłam odpowiedniej liczby przykładów w wypowiedziach uczniowskich i w prasie.